

Úlohy 1. kola 47. ročníku fyzikální olympiády. Kategorie A

Ve všech úlohách počítejte s tíhovým zrychlením $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$.

1. Srážka vagonů

Vagon o hmotnosti m_1 se pohybuje po přímých vodorovných kolejích rychlostí $\mathbf{v}_1$ a narazí do stojícího vagonu o hmotnosti m_2 . Oba vagony mají pružinové nárazníky. Celková tuhost pružin nárazníků, které se uplatní při srážce, je k . Srážka je dokonale pružná.

- Určete rychlosti $\mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2$ vagonů po srážce.
- Určete dobu Δt , po kterou se nárazníky vagonů vzájemně dotýkaly.
- Určete maximální zrychlení každého z vagonů během srážky.

Řešte nejprve obecně, pak pro hodnoty $m_1 = 20 \text{ t}$, $m_2 = 30 \text{ t}$, $v_1 = 4,0 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}$, $k = 7,0 \cdot 10^6 \text{ N} \cdot \text{m}^{-1}$.

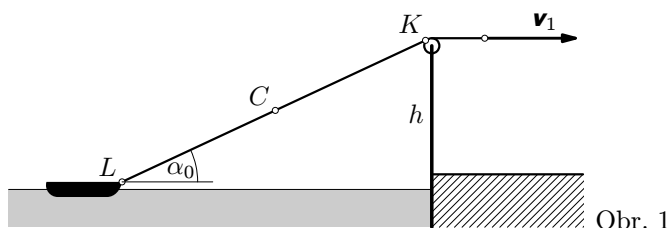
Doporučení: Řešení proveďte z hlediska pozorovatele ve vztažené soustavě spojené s těžištěm soustavy vagonů.

2. Lodka

Lodka je tažena ke břehu lanem vedeným přes kladku umístěnou ve výšce h nad hladinou (obr. 1). Konec lana se pohybuje stálou rychlostí $\mathbf{v}_1$.

- Určete okamžitou rychlost $\mathbf{v}_L$ a okamžité zrychlení $\mathbf{a}_L$ lodky v okamžiku, kdy lano svírá s hladinou úhel α_0 .
- Na laně je uzel K , který se v uvedeném okamžiku přiblížil do těsné blízkosti kladky a uzel C , který se právě nachází uprostřed mezi lodkou a kladkou. Určete jejich okamžité rychlosti $\mathbf{v}_K, \mathbf{v}_C$ a okamžitá zrychlení $\mathbf{a}_K, \mathbf{a}_C$.

Rozměry lodky a kladky zanedbejte. Řešte nejprve obecně a pak pro hodnoty $h = 10 \text{ m}$, $v_1 = 5,0 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}$, $\alpha_0 = 40^\circ$.

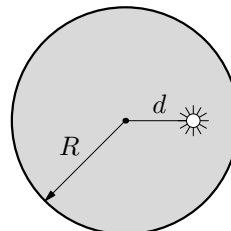

3. Světlo v kouli

Uvnitř koule o poloměru R vyrobené ze skla o indexu lomu n se nachází všesměrový bodový zdroj světla (obr. 2).

- Jaká musí být jeho vzdálenost d od středu koule, aby se část světelného toku úplně odrazila od povrchu koule?
- Při které vzdálenosti se bude úplně odrazet právě polovina světelného toku?

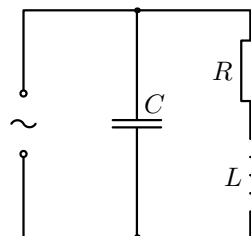
Řešte obecně a pak pro hodnoty $R = 10$ cm, $n = 1,52$ (lehké korunové sklo).

Obr. 2

4. Obvod střídavého proudu

Ke zdroji harmonického střídavého proudu jsou paralelně připojeny dvě větve. V jedné je zapojen kondenzátor o kapacitě $C = 10 \mu F$, ve druhé rezistor o odporu $R = 200 \Omega$ a cívka o indukčnosti $L = 2,00$ H (obr. 3). Větví s kondenzátorem prochází proud o efektivní hodnotě $I_1 = 0,3$ A, větví s rezistorem a cívkou proud o efektivní hodnotě $I_2 = 0,2$ A.

Obr. 3

- Určete frekvenci f a efektivní hodnotu U napětí zdroje.
- Určete efektivní hodnotu I celkového proudu procházejícího zdrojem a jeho fázové posunutí proti svorkovému napětí.

Součásti obvodu považujte za ideální.

5. Hod kamenem

Kámen hodíme šikmo vzhůru pod elevačním úhlem α , počáteční rychlost bude mít velikost v_0 .

- Jaký největší elevační úhel můžeme zvolit, má-li se kámen po celou dobu letu neustále vzdalovat od počátku trajektorie?
- Jak se bude měnit vzdálenost kamene od počátku trajektorie v závislosti na čase, zvolíme-li elevační úhel $\alpha = 75^\circ$ a velikost počáteční rychlosti $v_0 = 40 \text{ m} \cdot \text{s}^{-1}$?

Odpor vzduchu a počáteční výšku kamene nad rovinou dopadu zanedbejte.

6. Praktická úloha: Měření vlastností optické soustavy

Z optické soupravy vyberte spojku o známé ohniskové vzdálenosti f_1 a rozptylku o známé ohniskové vzdálenosti f_2 . Na optické lavici z nich vytvořte centrovanou optickou soustavu. Vzdálenost d středů obou čoček a jejich ohniskové vzdálenosti volte tak, aby platilo $d < f_1 < |f_2|$. (Doporučené hodnoty: $f_1 = 10$ cm, $f_2 = -20$ cm, $d = 4$ cm.)

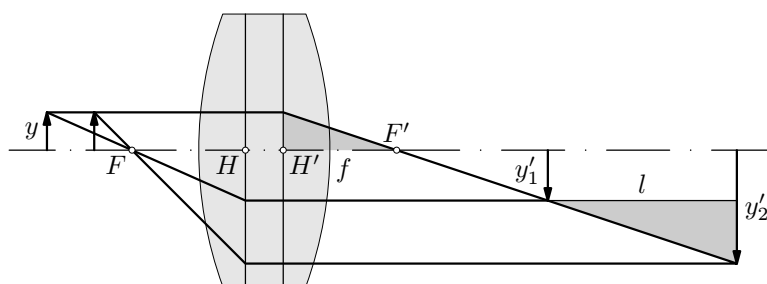
Úkoly:

- Zobrazením velmi vzdálených předmětů (budov, stromů) na matnici určete polohu obou ohniskových rovin soustavy.
- Abbeovou metodou změřte ohniskovou vzdálenost soustavy a určete polohu hlavních rovin soustavy.
- Zvolenou optickou soustavu narýsujte ve vhodném měřítku a graficky – užitím vhodných paprsků – určete polohu jejich ohnisek a hlavních rovin.
- Vypočítejte polohu ohnisek a hlavních rovin soustavy. Potřebné vztahy naleznete v letošním studijním textu *Zobrazení čočkami*. Při grafickém řešení a výpočtech tloušťku čoček zanedbejte. Úlohu řešte pro případ, že spojka je na předmětové straně a rozptylka na obrazové straně soustavy.
- Výsledky získané experimentálně, graficky a početně porovnejte.

Abbeova metoda

Při pevné poloze optické soustavy umístěte v dostatečně velké vzdálenosti od ní matnici. Osvětlený předmět o výšce y posouvejte, až na matnici vznikne jeho převrácený skutečný obraz, a změřte výšku obrazu $|y'_1|$. Pak posuňte matnici směrem od optické soustavy do vzdálenosti l , posunutím předmětu opět vytvořte na matnici převrácený skutečný obraz a změřte jeho velikost $|y'_2|$. Z podobnosti zvýrazněných trojúhelníků na obr. 4 plyne pro ohniskovou vzdálenost optické soustavy vztah

$$f = \frac{y \cdot l}{|y'_2| - |y'_1|}.$$

Obr. 4

7. Změna tlaku v reakční komoře

Reakční komora o objemu $V = 5,00 \text{ dm}^3$ byla při teplotě $t_0 = 30 \text{ °C}$ naplněna směsí metanu a kyslíku o celkovém tlaku $p_0 = 1,00 \cdot 10^5 \text{ Pa}$. Parciální tlaky obou složek byly stejné. Po uzavření komory byla směs zapálena. Hořením metanu vznikl oxid uhličitý a vodní pára.

- a) Určete tlak v komoře po ochlazení produktů hoření na původní teplotu.
- b) Určete teplo, které bylo nutno odvést do okolí, jestliže měrné spalné teplo metanu je $H = 5,56 \cdot 10^4 \text{ kJ} \cdot \text{kg}^{-1}$.

Další potřebné údaje vyhledejte v MFCh tabulkách.